

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ПІНЧУК АЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 338.439:330.341

**СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Національного університету «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, доцент
Кармазіна Наталія Вячеславівна,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри обліку і оподаткування.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник сільського господарства України
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри глобальної економіки;

доктор економічних наук, професор
Гальцова Ольга Леонідівна,
Класичний приватний університет,
завідувач кафедри національної економіки, маркетингу
та міжнародних економічних відносин;

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України
Сафонов Юрій Миколайович,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України,
заступник директора.

Захист відбудеться «21» серпня 2020 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Національному університеті «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «20» липня 2020 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор**

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтенсивне та надмірне використання природних ресурсів людством, наслідки індустріальної революції спричинили загрозу поглиблення глобальних економічних та екологічних проблем. Усвідомлюючи їхні наслідки, світова спільнота вирішила об'єднати свої зусилля та намагається забезпечити сталий розвиток у галузях національних економік на рівні міжнародних ініціатив. Основним завданням є забезпечення економічного зростання країн, дотримуючись умов паритетності існування людини і природи. Водночас розвиток сільського господарства та сільських територій є інтегральними компонентами для сталого розвитку. Сучасні умови характеризуються нарощенням впливу діджиталізації на сільське господарство, що ініціює зміни підходів до ведення аграрного бізнесу, стратегічних орієнтирів у процесі переосмислення взаємодії суб'єктів економічних відносин. Тому актуалізується необхідність поглиблення методологічних підходів щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства з урахуванням генерації нових знань, технологій, їх прискореного освоєння, що передбачає застосування цифрових технологій, сервісів з урахуванням базових засад та інструментарію формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах цифровізації економіки.

Теоретичні основи сталого розвитку національного господарства були закладені в наукових працях таких відомих учених, як Дж. Гелбрейт, П. Друкер, С. Коул, Дж. Кейнс, М. Портер, А. Сміт, Б. Санто, Дж. Стігліц.

Вагомий внесок у розвиток теорії та методології забезпечення сталого розвитку сільського господарства здійснили такі вітчизняні науковці: В. Андрійчук, Г. Андрусенко, В. Виговська, О. Гарафонова, О. Гонта, Ж. Дерій, С. Захарін, Н. Кармазіна, Л. Мельник, М. Латинін, Ю. Лузан, В. Маргасова, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, Г. Мостовий, О. Ніколюк, П. Саблук, Н. Сіренко, С. Стоянова-Коваль, Т. Титаренко, Н. Ткаленко, А. Третяк, О. Шпикуляк, Е. Янча та інші. Теоретичні та методологічні положення формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства розкриті в дослідженнях В. Андрійчука, Л. Березіної, Н. Бондарчука, Н. Вдовенко, О. Гайдай, О. Гальцової, Ю. Лузан, І. Лукінова, М. Маліка, І. Маркіної, В. Месель-Веселяка, Г. Мостового, В. Савченка, Ю. Сафонова, В. Шиян, В. Юрчишина та інших учених-економістів.

Наукові напрацювання згаданих вище учених є вагомими та сформували теоретичні уявлення авторки про сталий розвиток сільського господарства. Залишається маловивченим розроблення методологічних положень формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Набуває важливості обґрунтування механізму реалізації розробленої стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах цифрових змін в економіці. І далі загострюються проблеми використання інформаційної Blockchain-технології як інструменту стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Необхідним є проведення теоретичного обґрунтування дієвого інституційного забезпечення з урахуванням впливу об'єктивних ендогенних і екзогенних

факторів, пошук напрямів реалізації цілей сталого розвитку сільського господарства України. Актуальність, практична значущість та недостатня опрацьованість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дисертації, визначили мету, завдання, об'єкт, предмет логіку та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Дисертація виконувалась відповідно до планів науково-дослідних робіт Чернігівського національного технологічного університету за темами: «Соціально-економічні проблеми сталого розвитку регіону» (номер державної реєстрації 0115U000891), у межах якої розроблений механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України; «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (номер державної реєстрації 0116U003596), де автором сформовані науково-методологічні підходи до стратегічного управління забезпеченням конкурентоспроможності сільського господарства; «Методологія управління регіональними підприємствами різних організаційно-правових форм» (номер державної реєстрації 0115U000892), в рамках якої автором запропоновані напрями імплементації досвіду країн ЄС щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних і науково-практичних засад сталого розвитку сільського господарства та розробленні стратегії її забезпечення в умовах діджиталізації економіки України.

Реалізація мети зумовила такі завдання дослідження:

- поглибити сутнісне розуміння та ефекти сталого розвитку сільського господарства;
- окреслити форми, методи, інструменти державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства;
- визначити детермінанти світового досвіду забезпечення сталого розвитку сільського господарства та виявити можливості його використання у вітчизняних реаліях;
- поглибити методологічні підходи до дослідження сталого розвитку сільського господарства з огляду на діджиталізацію економіки;
- розвинути наукові підходи до формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства й оцінки її результативності;
- встановити релевантні фактори, які впливають на розвиток сільського господарства в умовах цифровізації національної економіки;
- систематизувати основні закономірності та сучасні тенденції розвитку сільського господарства в Україні;
- виявити перспективи застосування механізмів діджиталізації в стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України;
- запропонувати інструментарій для формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України в умовах діджиталізації;
- сформулювати концептуальний базис державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації;

- обґрунтувати перспективи використання інформаційної Blockchain-технології як інструменту формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства;

- визначити стратегічні орієнтири забезпечення сталого розвитку сільського господарства України на положеннях концепції «зеленої економіки»;

- надати пропозиції щодо структури, оптимального складу засобів, методів і процедур формування структури стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення розвитку сільського господарства України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні та практичні засади й механізми формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України.

Методи дослідження. Теоретичним базисом дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, викладені в наукових працях вітчизняних і закордонних учених. У процесі дослідження використані такі методи наукового пізнання: *абстракції, логічного узагальнення* – для визначення сутності понять і категорій; *системний* – для розгляду сільського господарства як системного утворення; *спостереження, виміру й опису* – для дослідження властивостей і зв'язків об'єкта вивчення, фіксації кількісних характеристик досліджуваної системи, систематизації даних; *порівняння* – для встановлення тенденцій розвитку, зміни кількісних і якісних характеристик у виробничій системі сільського господарства; *системний аналіз, синтез* – покладено в основу формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; *індукції, дедукції* – застосовано при ідентифікації чинників сталого розвитку сільського господарства та виявленні впливу діджиталізації на такий розвиток; *математичні, розрахунково-аналітичні, аналіз і порівняння* – під час аналізу та обробки статистичних даних щодо розвитку сільського господарства; *графічний* – для наочного відображення результатів дослідження.

Статистичну та фактологічну основу дослідження становили нормативно-правові й законодавчі акти, монографічні дослідження та наукові публікації провідних вітчизняних і закордонних учених і практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ, статистичні матеріали та звітні дані Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України, Світового банку і МВФ, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, власні напрацювання автора та ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні наукові результати, які характеризують новизну результатів виконаного дослідження, полягають у наступному:

у перше:

- розроблено методологічний підхід до формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства комплементарного типу, яка ґрунтується на положеннях синергетичної парадигми, втілюється через встановлення її цілей, завдань, змісту та передбачає налагодження взаємодії держави, суб'єктів господарювання, науки та громадськості. Це розширює

методологічний базис стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, зокрема, дає змогу визначити комплекс взаємопов'язаних результатів її впровадження (соціально-економічних, екологічних, техніко-технологічних, організаційно-інституційних, біологічних);

- сформульовано вихідні концептуальні положення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації, в основу яких покладено розуміння цифрових технологій як невід'ємної характеристики організації сучасних бізнес-процесів в аграрному секторі економіки. Це дозволило сформулювати необхідне наукове підґрунтя для прийняття аргументованих рішень щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства з урахуванням консолідованої дії всіх наявних ресурсів та соціо-еколого-економічних ефектів для галузі та національної економіки;

- обґрунтовано послідовність формування та етапи реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, яка передбачає об'єднання зусиль держави, суб'єктів сільського господарства, наукового сектору, громадськості та інформаційно-комунікаційних інституцій на всіх рівнях управління, що дало змогу посилити наукову аргументацію пропозицій щодо розвитку сільського господарства на засадах сталості та довести необхідність відбору дієвих форм і методів діджиталізації для зазначеної стратегії;

- запропоновано методичний інструментарій обґрунтування потенційних можливостей забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, який на підставі когнітивного моделювання дає змогу обґрунтовано підходити до вибору заходів, спрямованих на підвищення соціальних (заробітна плата в сільському господарстві та рівень якості життя в сільській місцевості), економічних (забезпеченість продуктами харчування, ресурсоефективність виробництва, забезпеченість власними оборотними коштами та інші) та екологічних (якість атмосферного повітря і ґрунтів, площа земель, зайнятих під органічне виробництво, кількість відходів, викидів та інші) показників функціонування сільського господарства. Такий підхід дозволить визначати та посилювати важелі, які мають значний позитивний вплив на сталий розвиток сільського господарства з урахуванням можливостей діджиталізації економіки;

удосконалено:

- концептуальні уявлення про державне регулювання сталого розвитку сільського господарства в частині ідентифікації складових елементів (суб'єкти регулювання; нормативне, бюджетне, податкове та митне забезпечення; регулятори та інформаційне забезпечення), уточненні їхніх змістовно-функціональних характеристик з урахуванням вимог цифрової трансформації національного господарства. Це дозволило сформулювати наукове підґрунтя для окреслення напрямів державного впливу на сільське господарство через комплекс регуляторних дій, орієнтованих на досягнення цілей сталого розвитку;

- теоретичну конструкцію механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства, який, на відміну від існуючих, включає в себе ключові структурно-функціональні елементи, які перебувають у синергетичній взаємодії

(фінансово-економічний, нормативно-правовий, організаційно-інституційний, екологічний, соціальний та інформаційний) та функціонують із дотриманням загальних і специфічних принципів (комплементарності, резильєнтності, алгоритмічності, діджиталізації, екологічності). Представлений механізм передбачає використання параметрів сталого розвитку сільського господарства (стабільно високі значення економічних показників, соціальна стабільність і впевненість у майбутньому, екологічна сталість екосистеми, досягнення екологічної рівноваги), які корелюють з параметрами соціо-еколого-економічних результатів функціонування національної економіки в умовах діджиталізації;

– класифікацію та змістовне наповнення факторів формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, які, на відміну від наявних, систематизовано за такими групами: інфраструктурним забезпеченням (технологічні, виробничі, фінансові, інформаційно-комунікаційні й кадрово-інтелектуальні), рівнем управління (глобальні, макро- мезо- та мікрорівні), інструментами державного регулювання (податкові, фінансово-кредитні, цінові), способом впливу (архітектурні, перешкоджаючі), результативністю (сповільнюючі й імпульсивні). Запропонований підхід дозволяє виокремити часткові індикатори й необхідні якісні та кількісні показники, які необхідно використовувати в процесі аналізу стану розвитку сільського господарства та результативності стратегії його забезпечення;

– науково-методичний підхід до узгодження орієнтирів сталого розвитку сільського господарства, який, на відміну від загальноприйнятої практики, ґрунтується на використанні форсайт-методології, що дає змогу ідентифікувати можливості нарощення ефективності сільськогосподарського виробництва з позиції вирішення соціальних завдань та захисту навколишнього середовища та вносити необхідні зміни в процес реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління національним господарством у частині уточнення змісту поняття «сталий розвиток сільського господарства», який запропоновано розглядати як комплексний динамічний процес гармонійного, збалансованого й узгодженого відтворення економічної, соціальної та екологічної складових, орієнтованих на ефективне використання наявного ресурсного й інноваційного потенціалу сільського господарства, нарощення добробуту людей на довгострокову перспективу. Зазначений підхід дозволяє врахувати теоретичне та практичне підґрунтя для розробки пропозицій щодо забезпечення сталого розвитку та сприяє переходу сільського господарства в якісно новий стан;

– рекомендації щодо удосконалення інструментів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, які ґрунтуються на узагальненні світового досвіду та передбачають дотримання сукупності принципів (централізація державного регулювання, комплексність, результативність та адаптація до вимог діджиталізації) та заходів (пряме фінансування, пільгове кредитування, надання податкових пільг і митні преференції), доповнюючи діючу стратегію розвитку сільського господарства

на 2015–2020 роки завданнями впровадження механізмів діджиталізації в галузь, що дозволить сформувати ефективну модель сталого розвитку сільського господарства України;

– декомпозиція організаційно-економічного механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, що передбачає використання взаємодіючих і взаємодоповнюючих елементів, які мають складну, багаторівневу структуру: домінанти, цілі (економічні, екологічні та соціальні), принципи, суб'єкти, об'єкти, етапи реалізації, критерії оцінки результативності й інноваційну інфраструктуру (центри впровадження Blockchain-технологій; технопарки, технополіси; інноваційні біокластери; інноваційні фонди; центри трансферу інновацій; дорадчі служби; інноваційні інтеграційні структури). Запропонований механізм орієнтований на реалізацію стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації;

– стратегічні підходи щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах цифровізації, які враховують положення концепції «зеленої економіки» у контексті налагодження процесу виробництва органічної сільськогосподарської продукції та впровадження механізму кластеризації на основі біокластерів і сучасних технологій цифровізації. Такі пропозиції орієнтовані на вирішення соціо-еколого-економічних проблем сільського господарства та українського села;

– наукова аргументація необхідності імплементації Blockchain-технології в механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, яким притаманні властивості трансформативності, фундаментальності й довіри у вигляді реєстрів, traceability, смартконтрактів, токенизації активів, впровадження електронних грошей тощо. Використання представленої інформаційної технології сприяє зниженню рівня тіньового сектору в сільському господарстві, оптимізації механізмів субсидіювання галузі, підвищенню прибутковості та інвестиційної привабливості сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні науково-методичних пропозицій та практичних рекомендацій, які можуть бути застосовані в діяльності законодавчих і виконавчих органів влади при розробленні стратегій забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації. Пропозиції авторки знайшли своє застосування в практичній діяльності:

– Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації при формуванні та реалізації стратегічного вектору інноваційного державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах децентралізації (довідка №02-37/589 від 21.01.2020 р.);

– Управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації щодо розробки планів та стратегічних програм розвитку аграрного сектору в області та механізмів їх реалізації (довідка №02-10/3146 від 25.09.2019 р.);

– Управління агропромислового та економічного розвитку Саратської районної державної адміністрації Одеської області при обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо розвитку інфраструктури аграрного сектору в області (довідка №219 від 21.10.2019 р.);

– Агенції регіонального розвитку Чернігівської області при розробці заходів щодо цифровізації аграрного сектору (довідка №147 від 10.12.2019 р.);

– ТОВ «НВП» «Агротехнології» щодо перспектив налагодження взаємодії з державою та науковим сектором (довідка №64 від 14.11.2019 р.).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Чернігівського національного технологічного університету при викладанні дисциплін: «Макроекономіка», «Національна економіка» та «Державне регулювання економіки» (довідка 305/08-763 від 02.10.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані авторкою особисто. Обсяг особистого внеску автора в роботах, опублікованих у співавторстві, наведений у переліку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Апробація результатів дослідження здійснювалась на понад 7 міжнародних, всеукраїнських та міжрегіональних науково-практичних заходах, а саме: IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (м. Херсон, 2019 р.); XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (м. Хмельницький, 2019 р.); XI Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (м. Полтава, 2018 р.); I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Маркетинг майбутнього: виклики та реалії» (м. Київ, 2017 р.); Second international scientific and practice conference «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Чернігів, 2017 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Форсайт-менеджмент: кращі світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу» (Грузія, м. Тбілісі, 2017 р.); I Міжнародної науково-практичної конференції «Державне управління і національна безпека» (м. Київ, 2016 р.).

Публікація результатів дисертації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 31 наукову працю, з-поміж яких 1 одноосібна монографія обсягом 16,4 друк. арк., 2 колективні монографії обсягом 2,3 друк. арк., 21 стаття у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних – 12,85 друк. арк.; 7 публікацій – в інших виданнях апробаційного характеру – 2,0 друк. арк. Загальний обсяг публікацій становить 33,55 друк. арк., особисто автору належить 30,25 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел літератури, додатків. Загальний обсяг дисертації – 532 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 450 сторінках. Робота містить 32 таблиці, 48 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел охоплює 370 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із напрямками, програмами й темами наукових досліджень. Сформульовано мету й завдання дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено апробацію основних положень роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні засади забезпечення сталого розвитку сільського господарства»** – розвинуто наукові погляди на забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено складові системи державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено напрями адаптації до вітчизняних реалій світового досвіду у сфері забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

У сучасному науковому дискурсі є значна кількість різноманітних підходів до розуміння та розкриття проблеми сталого розвитку сільського господарства. Увага вчених зосереджена на висвітленні недостатньої збалансованості взаємопов'язаних соціо-еколого-економічних складових розвитку сільського господарства. Встановлено, що стосовно сталого розвитку саме сільське господарство має так звану дуальну природу, тобто розглядається як об'єкт сталого розвитку і як засіб, тобто інструмент для досягнення сталого розвитку суспільства. Тому сталий розвиток сільського господарства як категорія передбачає сукупність більш деталізованих аспектів і компонентів, які визначають його структуру й зміст у національній економіці.

Ідентифіковані ключові ознаки забезпечення сталого розвитку сільського господарства: *соціальні* (безпека і якість продовольства, гендерна рівність, ризики для добробуту, доступ до необхідної інформації тощо); *економічні* (забезпеченість продуктами харчування; частка прибуткових підприємств; забезпеченість власними оборотними коштами; урожайність; ресурсовіддача; умови утримання та здоров'я тварин тощо); *екологічні* (біорізноманіття; викиди вуглецю; ерозія; якість ґрунтів; визначена біологічна активність ґрунтів; вміст та динаміка поживних речовин у ґрунті).

Здійснено синтез теоретичних підходів саме до трактування змісту сталого розвитку сільського господарства, що виступає основою для його визначення як комплексного динамічного процесу збалансованого й узгодженого суспільного відтворення соціо-еколого-економічної складових, орієнтованих на раціональне використання ресурсного й інноваційного потенціалу галузі, досягнення відповідної якості життя людей, зміну споживчого менталітету в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Такий підхід дозволив врахувати теоретико-методологічні підвалини щодо спроможності сільського господарства стало розвиватись, саморегулюватись, вдосконалюватись, використовуючи внутрішні й зовнішні природні та інноваційні ресурси.

Для підвищення ефективності сільського господарства та забезпечення його сталого розвитку ключову роль відіграють інструменти його державного регулювання, дія яких спрямована на забезпечення громадян якісними, безпечними й доступними продуктами сільськогосподарського виробництва в

достатній кількості, будучи запорукою продовольчої безпеки і стабілізації ситуації в усьому суспільстві. Державне регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства представлено у вигляді концептуальної схеми, ключові параметри якої визначають зміст управлінських дій, основні функції і можливі напрями реалізації (рис. 1). Для визначення напрямів і засобів реалізації представленої системи обґрунтовано комплекс інституційно організаційних та функціонально-управлінських підходів до її імплементації в національній економіці, які сприяють забезпеченню диверсифікації завдань щодо вирішення соціо-еколого-економічних проблем сільського господарства та їх відповідності інституційно-функціональним особливостям суб'єктів господарювання.

В основі успішного сталого розвитку сільського господарства в країнах із розвиненою ринковою економікою лежить інтегрована система державного регулювання. Позитивним прикладом для вирішення завдань забезпечення сталого розвитку досліджуваної галузі є досвід країн ЄС, Японії та Сполучених Штатів Америки. Ідентифіковані ключові принципи забезпечення сталого розвитку сільського господарства цих країн: комплексний характер ефективної державної аграрної політики; централізація державного регулювання сільського господарства; систематизована ефективна нормативно-правова база та регулярне прийняття законів враховуючи зміни на внутрішньому й зовнішніх ринках сільськогосподарської продукції тощо. Систематизація світової практики щодо розвитку сільського господарства розвинутих країн Америки, Європи та Азії дозволило обґрунтувати науково-практичні підходи до визначення напрямів національної системи державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства та визначити умови її реалізації.

Систематизовані особливості та спільні риси реалізації заходів щодо імплементації позитивного досвіду у сфері забезпечення сталого розвитку сільського господарства: надання податкових пільг як засіб стимулювання і мотивування сільськогосподарської діяльності; різні митні пільги або ж повне звільнення від сплати таких податків під час імпорту наукового або ж високотехнологічного обладнання; активізація пільгового кредитування інноваційної діяльності, яке передбачає повну або ж часткову компенсацію відсотків, які сплачені за банківськими кредитами спеціальних фондів та державного бюджету; фінансування НДДКР у вигляді субсидій для формування і реалізації заходів сталого розвитку сільського господарства, на розробки і просування нових інформаційних технологій у сільському господарстві.

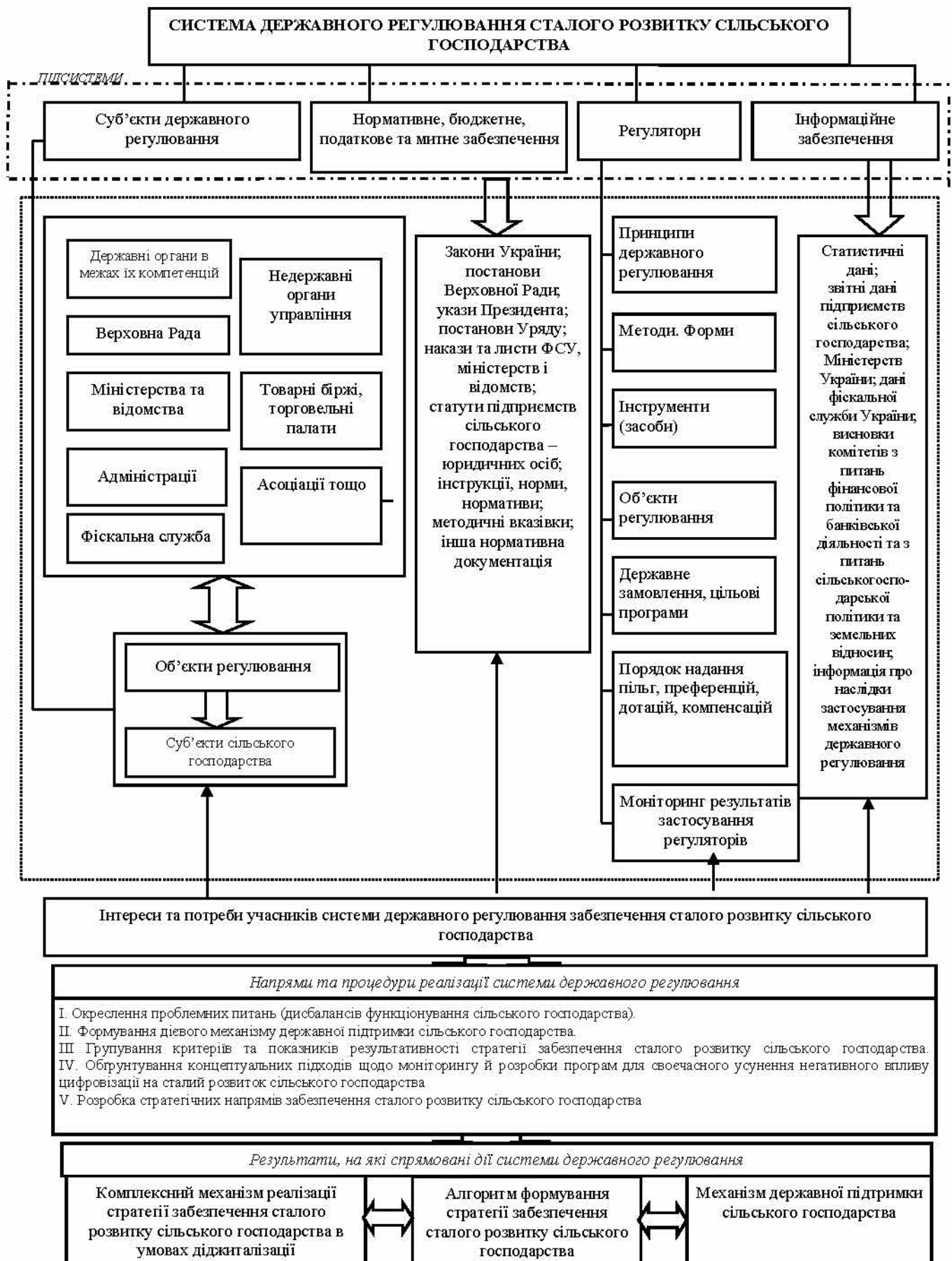

Рис. 1. Концептуалізація системи державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства

Джерело: розроблено авторкою.

У другому розділі – **«Методологічні підходи до формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки»** – визначено методологічні основи забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації; обґрунтовано наукові положення щодо формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; систематизовано фактори, які впливають на розвиток сільського господарства в умовах цифровізації національної економіки.

Для поглиблення теоретичних положень щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства та особливостей його впливу на соціо-еколого-економічні процеси в національній економіці авторкою використано методологію, яка ґрунтується на системному аналізі, міждисциплінарності, територіальному підході та принципах синергетики. Ця методологія побудована на інтегрованому підході до забезпечення сталого розвитку сільського господарства та сільсько-міського соціуму, зокрема доцільне й ефективне використання природноресурсних можливостей відповідного регіону, імплементація інноваційних технологій, виробництво екологічно-безпечної і якісної сільськогосподарської продукції.

Ґрунтуючись на вказаних методологічних підходах, дисертанткою розроблено комплексний механізм забезпечення сталого розвитку сільського господарства, який включає такі структурно-функціональні складові: нормативно-правові, фінансово-економічні, організаційно-інституційні, екологічні, соціальні та інформаційні. Кожна складова розробленого механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства має свою природу й реалізується з метою отримання позитивних ефектів (соціально-економічних, екологічних, інформаційних, технологічних тощо) (рис. 2).

Обґрунтовано специфічні принципи розбудови запропонованого механізму: 1) комплементарності – передбачає побудову комплементарної моделі взаємодії всіх стейкхолдерів (держави, сільського господарства, науки, громадськості та інформаційно-комунікаційних інститутів); 2) резильєнтності – адаптація сільського господарства до умов діджиталізації; 3) алгоритмічності – дотримання алгоритму дій щодо формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства з чіткими варіантами вирішення завдань і концентрацією необхідних ресурсів для їх реалізації; 4) діджиталізації – формування належних умов для своєчасного використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у сільському господарстві; 5) екологічності – забезпечення екологічної безпеки на засадах концепції «зеленої економіки».

Сучасні прояви соціо-еколого-економічних процесів в Україні та світі зумовлюють необхідність пошуку нових методологічних підходів до формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Світовий розвиток економіки характеризується стрімким впровадженням новітніх технологій та швидкістю поширення інформації в глобальному просторі. Сільське господарство як вид діяльності, який ґрунтується на значній кількості даних, що вимагають проведення статистичного аналізу людиною, яка не захищена від здійснення помилок, потребує впровадження технологій діджиталізації.

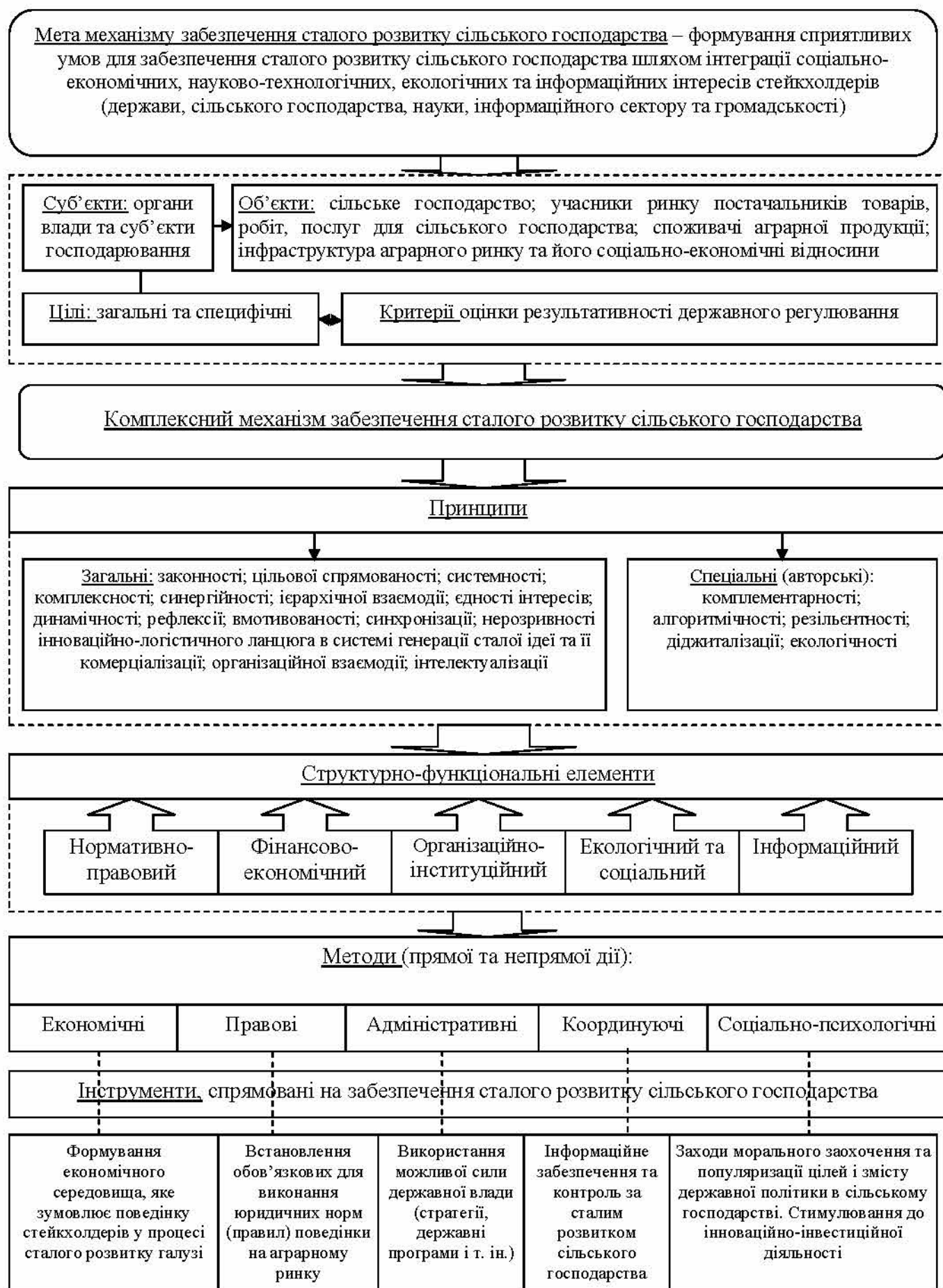

Рис. 2. Механізм забезпечення сталого розвитку сільського господарства
Джерело: розроблено авторкою.

Під діджиталізацією в сільському господарстві запропоновано розглядати процес оцифрування великої кількості даних, які описують усі характеристики діяльності сільського господарства від логістичних та управлінських рішень до виробничого процесу. Саме тому стратегію забезпечення сталого розвитку сільського господарства запропоновано розглядати як складну багатoelementну систему організаційно-економічних, нормативно-правових та інформаційних заходів, дія яких спрямована на удосконалення або зміну відносин у сільському господарстві на засадах сталості та які формуються і реалізуються органами державної влади, суб'єктами господарювання та представниками громадськості на макро- і мікрорівнях у напрямку забезпечення ефективності функціонування сільського господарства, підтримки села, сприяння становленню екологічно безпечних умов для ведення господарської та виробничої діяльності й забезпечення продовольчої безпеки країни. Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства повинна враховувати різні види інновацій для забезпечення умов сталості: продуктові, управлінські, процесні, організаційно-інформаційні, техніко-технологічні та біологічні. Побудовано комплементарну модель стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, яка передбачає взаємодію всіх стейкхолдерів та орієнтована на врегулювання соціо-еколого-економічних процесів у сільському господарстві. При реалізації положень стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства кожен учасник соціо-еколого-економічного процесу буде орієнтувати свою діяльність на пошук можливих напрямів оптимізації витрат у контексті проведення відповідних змін (рис. 3).

Враховуючи цільові орієнтири сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації з метою покращення якості та умов життя, було встановлено, що результативність стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства визначається через сукупність взаємопов'язаних ефектів (соціально-економічного, техніко-технологічного, екологічного, організаційного, біологічного, динамічного), яка має визначену чітку структуру залежно від завдань та цілей сільського господарства. Досягти таких ефектів можливо, використовуючи технології діджиталізації в сільському господарстві, які орієнтовані на покращення ефективності сільського господарства, створення прозорих і надійних ланцюгів постачання продуктів, завчасне реагування на нестабільний ринок і ціноутворення.

Встановлено, що для формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства необхідно мати чітке уявлення про структуру соціо-еколого-економічного потенціалу галузі, взаємозв'язки між його компонентами, про систему й фактори, які дозволяють найбільш повно й ефективно реалізувати на практиці закладені в стратегії завдання. Запропоновано класифікацію факторів, які впливають на соціо-еколого-економічні показники сталого розвитку сільського господарства за такими групами: продуктивності заходів (сповільнюючі та імпульсивні); способу впливу (архітектурні, перешкоджаючі); якості інфраструктури (виробничо-технологічні, інформаційно-комунікаційні, фінансові, кадрово-інтелектуальні); масштабу впливу (глобального рівня, макро-, мезо-, мікрорівня).

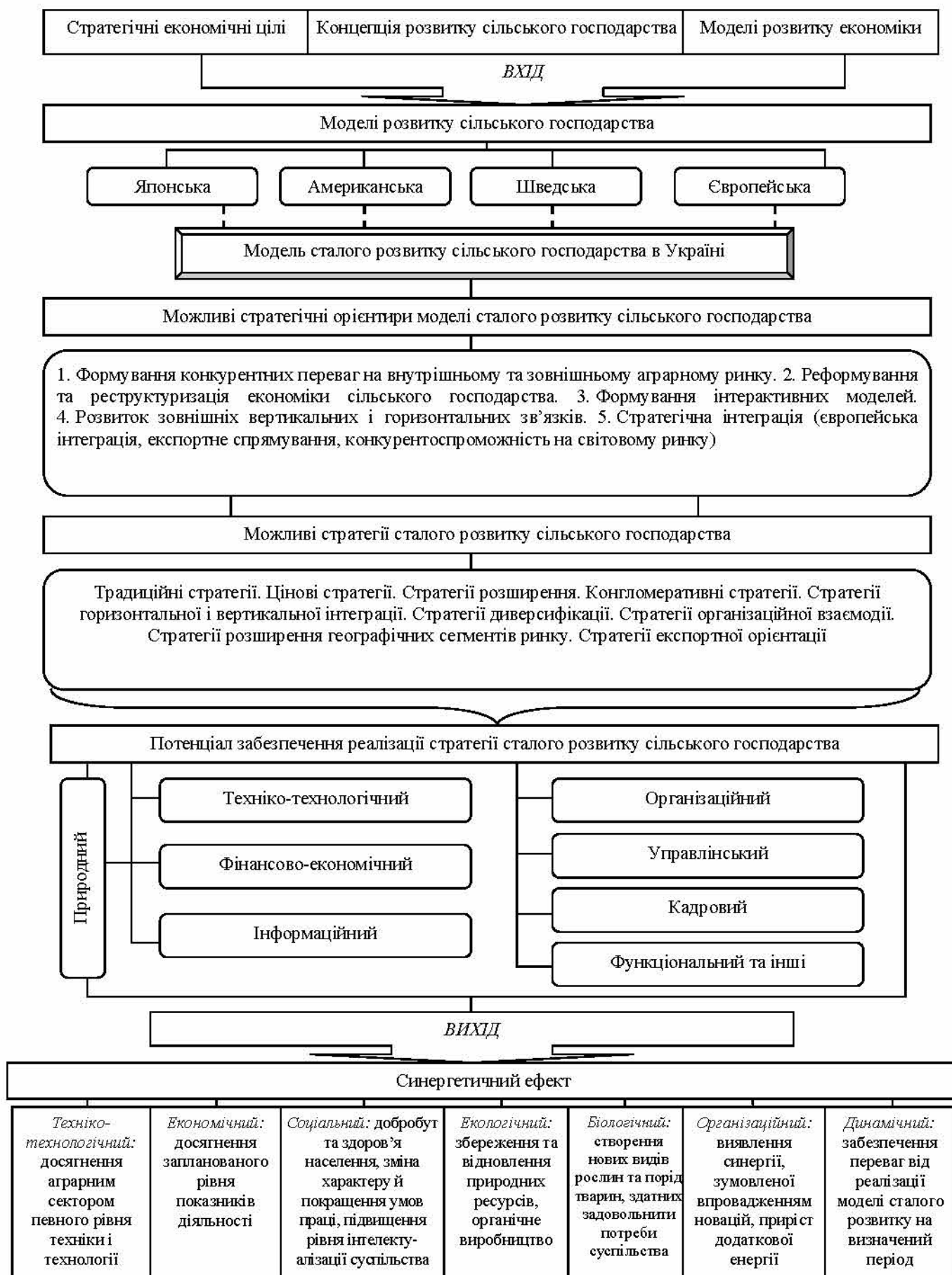

Рис. 3. Вихідні положення формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України

Джерело: розроблено авторкою.

Вплив факторів, які визначають масштаби та напрями стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, зазвичай зумовлений певним співвідношенням сфер виробничо-господарської і науково-технічної діяльності. Розміри діяльності щодо науково-технічних розробок значно можуть визначати обсяги соціо-еколого-економічного потенціалу вітчизняного сільського господарства, якими володіють суб'єкти господарювання. Встановлено, що на сучасному етапі соціо-еколого-економічних трансформацій у країні результати наукової, науково-технічної та інноваційно-інвестиційної діяльності є вирішальними факторами, що визначають перехід до сталого типу розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації національної економіки. Систематизовано фактори забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні та показники їх оцінки (науково-інноваційний потенціал; спроможність до комерціалізації інновацій; розвиток мережевих інформаційних технологій; зовнішньоекономічна спеціалізація держави; поширення серед населення і доступність сучасних інформаційних технологій).

У третьому розділі – **«Сучасний стан та особливості забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні»** – здійснено оцінювання стану функціонування сільського господарства України; проаналізовано ключові проблеми та фактори забезпечення сталого розвитку сільського господарства; оцінено рівень ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Сільське господарство України є важливою ланкою національної економіки, від діяльності якого значною мірою залежать підвищення добробуту народу, становлення України як цивілізованої європейської держави та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Аналіз стану розвитку сільського господарства в Україні засвідчив (табл. 1): покращення економічного становища в сільському господарстві дозволило значно підвищити обсяги експорту сільськогосподарської продукції: у 2017 р. 390,5 млрд грн, а у 2018 р. – уже 472,3 млрд грн; зросла абсолютна вартість виробленої сільськогосподарської продукції (254,6 млрд грн у 2017 р., 249,2 млрд грн у 2018 р. та на 15,1 % збільшення проти 2013 р.); індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції характеризувався як такий, що забезпечує покриття лише виробничо-господарських витрат із набуттям додаткової вартості (109 % у 2017 р. та 111,5 % у 2018 р.); позитивна динаміка обсягу капітальних інвестицій у сільському господарстві (у 2017 р. становили 50,5 млрд грн, а у 2018 р. – 64,2 млрд грн).

За інформацією Офісу підтримки реформ при Мінагрополітики у 2018 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом і перехідного періоду становила 309,1 тис. га (0,7 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України). У свою чергу, нараховувалось 635 операторів органічного ринку, з них 501 – сільськогосподарські виробники. Внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні продовжує розширюватись через основні мережі супермаркетів. До основних видів органічної продукції, яка виробляється в Україні, належать: зернові культури, молоко та молочні продукти, крупи, м'ясо й м'ясні продукти, фрукти та овочі. Вітчизняна органічна продукція купується переважно країнами ЄС, куди у

2018 році було експортовано 266,7 тис. тонн продукції. Встановлено, що 90 % виробленої органічної продукції експортується, а лише 10 % залишається на внутрішньому ринку. Починаючи з 2 серпня 2019 року в Україні почали діяти нові національні стандарти (Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції») для органічного виробництва, які передбачають певні зміни в напрямку розвитку органічного виробництва в Україні.

Таблиця 1

Показники функціонування сільського господарства в Україні

Показник	Рік						Темп приросту, % 2018/2013
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Чисельність зайнятих в аграрному виробництві, тис. осіб	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	86,5
У % до загальної чисельності зайнятих	17,2	17,5	17,1	17,5	17,6	17,7	×
Середньомісячна номінальна зарплата 1 працівника, грн	2094	2344	2556	3309	4195	6057	289,3
Частка ВДВ сільського господарства в загальному обсязі валової доданої вартості, %	9,0	9,9	11,7	14,2	13,8	12,1	+3,1 в.п.
Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарського виробництва (рік до року), %	106,8	97,1	124,3	154,5	109,0	111,5	×
Продукція сільського господарства в постійних цінах, млрд грн	216,6	246,1	251,4	239,5	254,6	249,2	115,1
Продуктивність праці, грн/чол.	159 679	201 217	227 753	223 310	275 318	271 491	170,0
Індекс виробництва продукції сільського господарства, %	95,5	113,3	102,2	95,2	106,3	97,8	×
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	16,3	8,3	9,3	30,4	25,6	18,7	+2,4 в.п.
Обсяг капітальних інвестицій у сільському господарстві, млрд грн	18,9	18,6	18,8	30,2	50,5	64,2	339,7
Експорт агропродовольчої продукції, млрд грн	143,1	136,2	198,1	318,1	390,5	472,3	330,0
Імпорт агропродовольчої продукції, млрд грн	60,0	65,4	72,0	76,1	99,4	114,4	190,7

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України.

SWOT-аналіз функціонування сільського господарства в Україні дав змогу окреслити проблеми забезпечення його сталого розвитку та можливості, на які має орієнтуватись стратегія забезпечення сталого розвитку сільського

господарства. Сільське господарство світу під впливом еволюційного розвитку інформаційних технологій перебуває на новому етапі («Сільське господарство 4.0») і є орієнтованим на використання екологічних природних ресурсів (вода, сонце), інноваційних технологій інтелектуального, точного землеробства, насамперед генетичної модифікації, позагрунтового вирощення рослин, нанобіотехнологій та вертикального землеробства, складних технологічних систем використання супутникової навігації, безпілотних літальних апаратів, блокчейну тощо. Під впливом цифрової трансформації економіки сільське господарство досить швидко змінюється, а традиційні кордони та сегменти цієї галузі розмиваються. Для точного землеробства, що базується на основі ґрунтових карт, використання супутників і дронів, а також додаткових даних, які отримуються за допомогою Інтернету речей (IoT), інноваційні технології дають змогу збільшувати обсяги виготовлених продуктів, використовуючи при цьому меншу кількість ресурсів і земельних ділянок. На сьогодні українськими компаніями вже експортуються системи контролю висіву, програмне забезпечення, різноманітні сенсори, GPS-обладнання, автопілоти та системи паралельного водіння машин, літальні дрони. Розпочато формування системи управління сільським господарством, яка ґрунтується на досягненнях інтернет-технологій (Digital Farming). У результаті проведеного аналізу було визначено ті сфери, які в сільському господарстві вже посіли помітне місце: робота з персоналом, бухгалтерські процеси, постановка завдань, логістика та автоматизація поставок. Однак із роботизацією в сільському господарстві України поки що не достатньо досвіду.

Ці глобальні технології діджиталізації дозволять вітчизняним фермерським господарствам бути більш прибутковими, безпечними й екологічно чистими і спрямованими на: 1) підвищення результативності регулювання і реалізації сільськогосподарських процесів на всьому ланцюгу формування доданої вартості, зниження ризиків і обмеження уразливості внаслідок зовнішніх впливів; 2) формування сільськогосподарських екосистем, які включають інтегровані мережі, які певним чином об'єднують цифрові дані, отримані в режимі реального часу як із різних внутрішніх джерел (показання фермерських датчиків), так із зовнішніх (тобто наданих іншими учасниками екосистеми), для прийняття виважених управлінських рішень, а також об'єднують учасників екосистеми, з метою забезпечення ефективності ланцюга доданої вартості; 3) цифровізацію сільськогосподарської техніки використовуючи сучасні технічні засоби – датчики, сенсорні прилади, які є найбільшими генераторами різних даних.

Авторка дійшла висновку про необхідність вдосконалення підходів до забезпечення сталого розвитку сільського господарства через обґрунтування його цільових орієнтирів, які запропоновано визначати за допомогою апарату когнітивного моделювання на основі розробки та реалізації стратегічних імперативів його розвитку. Перевагою застосування такого методу є те, що він орієнтований на виявлення меж зворотного зв'язку та проведення імітаційних експериментів щодо вибору варіантів управління сільським господарством. Основою при побудові моделі було припущення про необхідність орієнтації сталого розвитку сільського господарства на практику країн Європейського Союзу.

Для оцінки зміни рівня сталого розвитку сільського господарства, з урахуванням імпульсного впливу факторів, що характеризують напрями державного регулювання, формалізовано з використанням формули (1):

$$X_i(t+1) = X_i(t) + \sum_{j \in I_i} a_{ij} (x_j(t) - x_j(t-1)), \quad i = 1 \dots n \quad (1)$$

де $x_i(t)$, $x_i(t+1)$ – значення i -го фактору у період часу $t+1$ і t ;

$x_i(t) - x_i(t-1) = \Delta x_i(t)$ – прирощення фактору x_i у період часу t ;

a_{ij} – значення впливу фактора x_j на фактор x_i ; i – кількість факторів, безпосередньо впливу на фактор x_i .

Проведений аналіз і побудова когнітивної моделі (рис. 4) дали можливість визначити головні фактори впливу на забезпечення сталого розвитку сільського господарства України для проведення сценарного моделювання розвитку подій. Використання основних сценаріїв щодо зміни рівня сталого розвитку сільського господарства, потребує необхідності визначення меж можливої, реальної зміни для цільових й основних факторів представленої когнітивної моделі. Розробка сценарію проводилась на основі визначення впливу імпульсів, які розраховуються як середні значення зміни відповідних показників і оцінюються загалом по всій країні. Імпульси щодо дії цільових факторів в зазначеному імпульсному процесі впливу на забезпечення сталості розвитку сільського господарства в представленій когнітивній карті, на етапі проведення теоретичного дослідження, представлено чітко впорядкованою послідовністю значень $X_i(p)$, $x_i(p+1)$, без прив'язки до певного часу, який може бути даний для представлення результатів розрахункового експерименту.

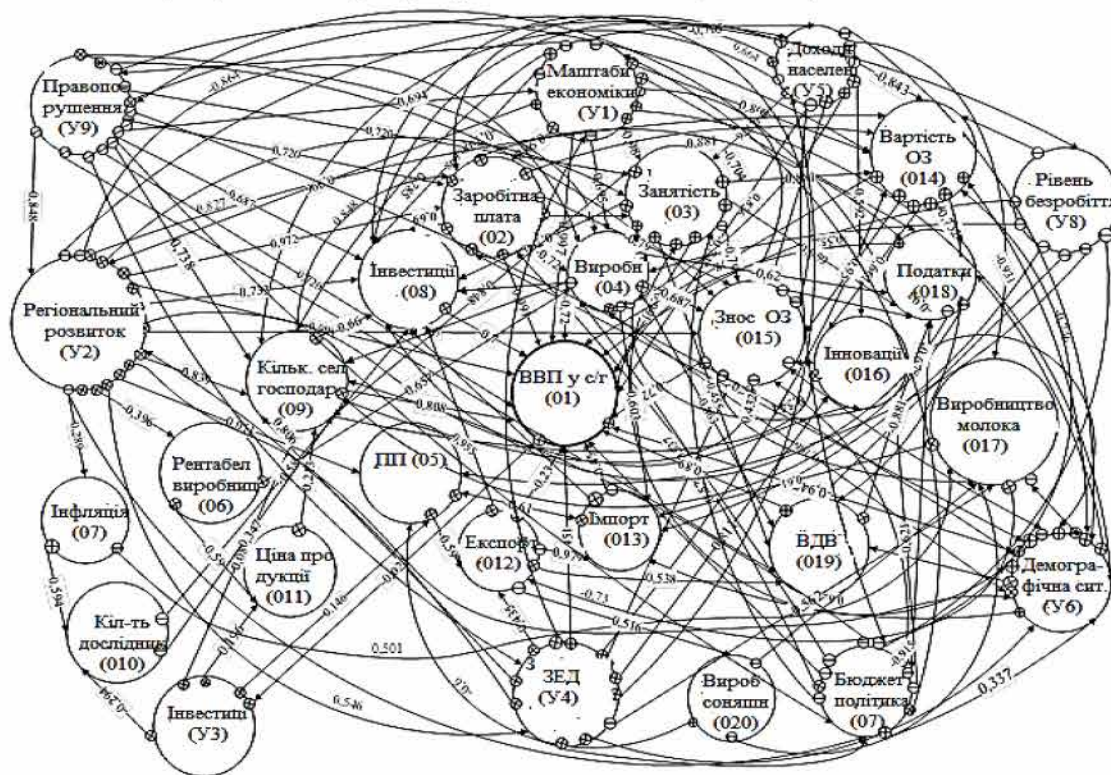

Рис. 4. Когнітивна модель забезпечення сталого розвитку сільського господарства України

Джерело: побудовано авторкою.

Доведено, що найбільший вплив на забезпечення сталого розвитку сільського господарства мають такі фактори: зовнішньоекономічна діяльність – У4, рівень безробіття населення – У8, інвестиції – У3, демографічна політика – У6, бюджетна політика – У7, правопорушення – У9, рівень доходів населення – У5, регіональний розвиток – У2, масштаби економіки – У1. Результат проведеного дослідження підтвердив, що використання такого методичного інструментарію для формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства дозволить оперативно ідентифікувати проблеми та своєчасно визначати першочергові заходи у сфері сільського господарства для нівелювання негативного їх впливу.

У четвертому розділі – **«Інноваційно орієнтовані засади державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства в контексті інформаційних трансформацій національної економіки»** – сформовано інституційні імперативи державної політики сталого інноваційного розвитку сільського господарства України; обґрунтовано інструментарій діагностики ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні; розроблено концептуальні засади державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації.

Ефективна державна політика у сфері забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства передбачає імплементацію інституційних імперативів на умовах інтегруючої взаємодії держави та сільського господарства: *фінансові* (удосконалення механізму страхування фінансових, валютних і кредитних ризиків, субсидування з бюджету інвестиційних та сезонних кредитів; податкові інвестиційні пільги, публічно-приватне проєктне фінансування; співфінансування, реструктуризація боргів тощо); *інноваційно-інвестиційні* (формування довгострокової інноваційно-інвестиційної програми розвитку, організація аудиту наукових розробок, фінансування грантів, підтримка фінансового лізингу, гарантії інноваційним інвесторам, страхування, ліцензування, податкові пільги тощо); *організаційно-економічні* (ефективне антимонопольне регулювання цін, тарифів на паливно-мастильні та матеріальні ресурси, механізми пільгового кредитування, реструктуризація боргів, кооперації, удосконалення системи контролю якості, податкове обмеження зовнішньої торгівлі тощо); *соціальні* (фінансова підтримка підготовки кадрів, соціальна політика, орієнтована на вирівнювання умов життя, стимулювання закріплення в сільській місцевості молодих фахівців тощо).

Запропоновано наукові положення формування державної політики забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації, що передбачає удосконалення нормативно-правової бази; активізацію фінансової підтримки галузі; інноваційно-інвестиційний розвиток; оптимізацію експорту; зростання обсягів сільськогосподарського виробництва; підвищення якості та безпечності сільськогосподарських продуктів; зростання енергоефективності; раціональне використання земель; розвиток органічного виробництва; удосконалення організаційної структури (ДПП, інноваційні кластери тощо) (рис. 5).

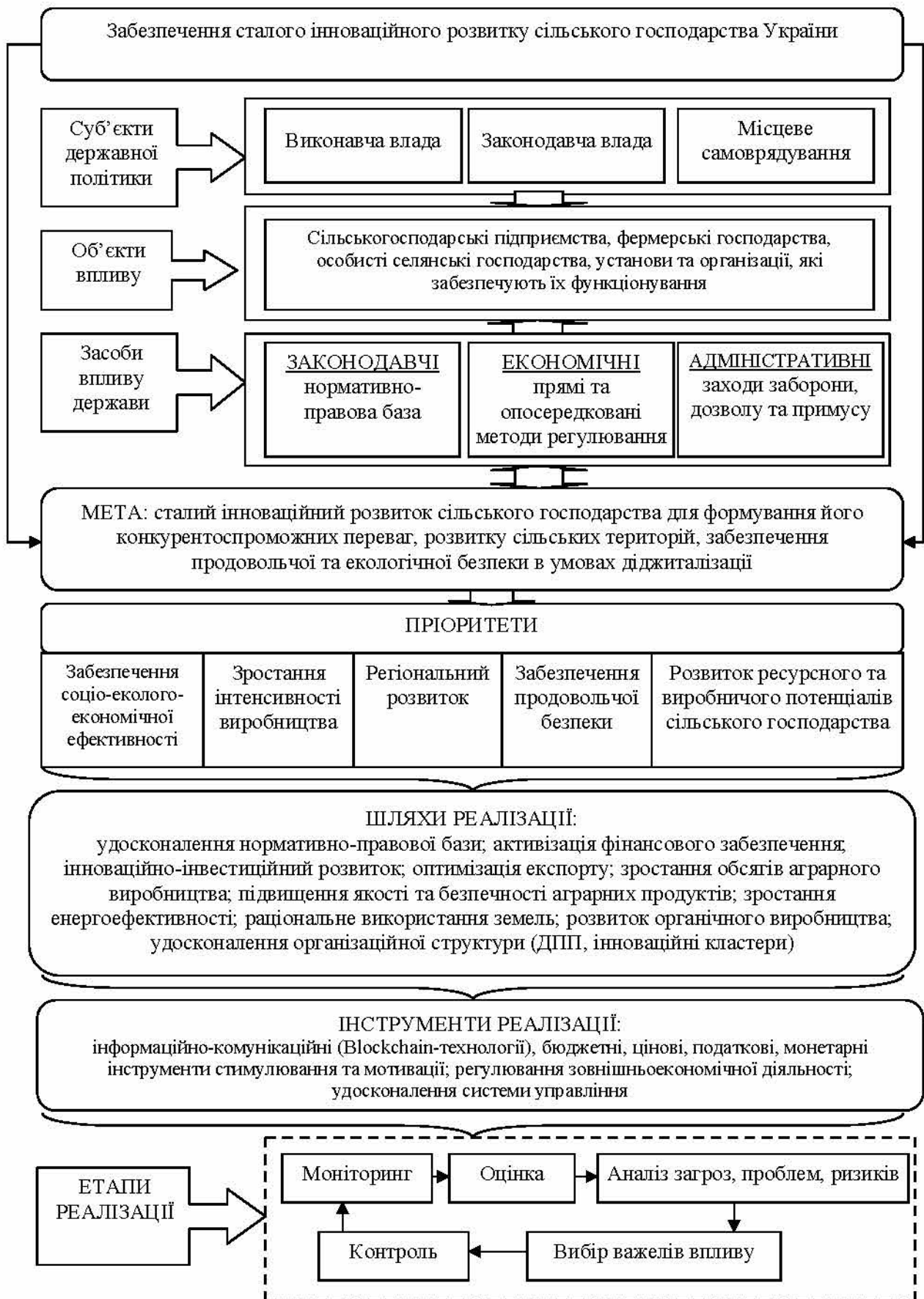

Рис. 5. Науково-методологічний підхід до формування концепції державної політики забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації

Джерело: розроблено авторкою.

В умовах діджиталізації економіки для забезпечення сталого розвитку сільського господарства, крім власне ресурсної, організаційно-інфраструктурної та кадрово-управлінської складової, важливим і стратегічно необхідним напрямом є формування дієвої системи моніторингу стану сільського господарства, його прогнозування з урахуванням інноваційних особливостей галузі. У цьому аспекті особливої актуальності набуває довгострокове прогнозування розвитку сільського господарства як важливої складової стратегії його забезпечення. Одним із перспективних та апробованих інструментів такого прогнозування є форсайт, який, на відміну від усталених підходів до прогнозування, є технологією формування бажаного сценарію майбутнього. Основними завданнями форсайту як методології організації системи моніторингу розвитку сільського господарства є стимулювання появи інноваційних альтернативних ідей та можливості розробки перспектив для визначення пріоритетів, що зазвичай відбувається шляхом ефективної інформаційно-комунікаційної мережної взаємодії всіх учасників форсайту, яка дозволяє зміцнювати зв'язки всередині системи забезпечення сталого розвитку сільського господарства та підвищувати її результативність.

Використання методології форсайт передбачає функціонування координаційної ради в органах виконавчої влади або покладення функцій на вже існуючі, які відповідають за науково-технічну або інноваційну політику, що регулює питання взаємодії всіх стейкхолдерів стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства (суб'єктів сільського господарства, наукового сектору, держави, громадськості та інформаційно-комунікаційних інституцій) у напрямку формування комплексного стратегічного бачення напрямів їх функціонування та переваг щодо забезпечення сталого розвитку.

В Україні результативність державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства безпосередньо залежить від швидкості переходу його до цифрових технологій, де ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка значних обсягів та використання результатів аналізу яких у порівнянні з традиційними формами господарювання сприяють підвищенню результативності функціонування різних секторів (суб'єктів господарювання, держави, організацій й установ, громадськості тощо). Доведено, що необхідною умовою забезпечення сталого розвитку сільського господарства в довгостроковій перспективі є використання сучасних цифрових технологій, найбільш прогресивною з-поміж яких є Blockchain-технологія. Така інформаційна технологія являє собою надійний спосіб формування, зберігання та передачі даних (цифровий реєстр різних транзакцій, угод щодо зберігання інформації, яка стосується всіх етапів від процесу виробництва до споживання сільськогосподарської продукції). До переваг використання Blockchain-технології в сільському господарстві належать: застрахованість соціо-еколого-економічних інтересів стейкхолдерів; сталість розвитку сільського господарства; активізація механізму залучення інвесторів; ефективність ринку землі в Україні; перспективність формування і використання спеціальної криптовалюти. Водночас ідентифіковані можливі ризики використання такої

технології в сучасному сільському господарстві: невідповідність інтенсивності та рівня охоплення інформаційно-технологічними можливостями вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції; різноплановість пропозицій від різних конкуруючих Blockchain-платформ; проблемність функціонування ринку дешевої продукції; можливість розвитку тіньового сектору.

Впровадження Blockchain-технології як дієвого інструменту стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України вимагає: реформування діяльності суб'єктів сільського господарства (у напрямку охоплення максимальної кількості господарюючих суб'єктів); розробки дієвого механізму регулювання імплементації Blockchain-технології в сільське господарство.

У п'ятому розділі – **«Наукова концептуалізація стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України»** – сформовано концептуальний базис стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації; обґрунтовано структуру організаційно-економічного механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено стратегічні детермінанти забезпечення сталого розвитку сільського господарства на засадах концепції «зеленої економіки».

Набуті наукові результати утворили фундамент для розробки стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, яка також враховує положення діючої стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки. Структура та зміст стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України включає в себе цільові програми, проекти та заходи, які активно сприяють розвитку галузі на засадах сталості (табл. 2).

Для успішної реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства необхідною є розробка комплексу організаційно-технічних заходів, зокрема: *економічних* (збалансування витрат бюджету на підтримку діяльності сільського господарства та його сталого розвитку); *інформаційно-комунікаційних* (формування на рівні дорадчих служб консультаційних центрів, відповідних відділів із питань реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; формування системи інформаційно-комунікаційного забезпечення сталого розвитку галузі через впровадження Blockchain-технології тощо); *наукових* (розробка Державних та Регіональних програм сталого розвитку сільського господарства; розробка науково обґрунтованої структури інноваційного сільськогосподарського виробництва тощо); *інституційних* (законодавча підтримка сталого соціо-еколого-економічного розвитку сільського господарства; створення регіональних інноваційних фондів для акумуляції коштів на сталий розвиток); *безпекових* (поширення страхування ризиків у сільському господарстві; підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства України; управління соціо-еколого-економічними ризиками).

Структура стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України

Розділ	Зміст розділу
Поточний стан та стратегічні орієнтири забезпечення сталого розвитку сільського господарства	Взаємозв'язок із загальною стратегією соціально-економічного розвитку країни. Стан та оцінка інноваційного потенціалу сільського господарства. Цільові показники, завдання та пріоритети реалізації стратегії. Варіанти та етапи реалізації стратегії та умови досягнення мети. Період реалізації стратегії
Стратегічний аналіз сталого розвитку сільського господарства	Бачення сильних та слабких сторін сільського господарства з погляду його сталого інноваційного розвитку (SWOT; PEST-аналіз; SNW-аналіз, імітаційне моделювання)
Основні напрями забезпечення сталого розвитку сільського господарства	Підвищення ефективності наукових досліджень. Наукові організації та університети (інфраструктура інноваційного розвитку). Формування інноваційної системи освіти. Забезпечення, впровадження та генерування інновацій у сільському господарстві
Бажаний стан розвитку сільського господарства	Показники функціонування сільського господарства та окремих його сегментів
Організаційно-економічний механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства	Обґрунтування раціональної структури сільського господарства у взаємозв'язку з усіма стейкхолдерами. Формування нормативного регулювання аграрного сектору. Впровадження Blockchain-технології в сільське господарство. Проектноорієнтоване управління інноваційним розвитком сільського господарства. Фінансові механізми та державно-приватне партнерство забезпечення функціонування сільського господарства
Фінансування заходів стратегії	Методи, важелі, інструменти, ресурси
Карта ризиків	Матриця ризиків (фінансових, загальнодержавних, екологічних та ін.)
Моніторинговий контроль реалізації стратегії	Механізм проведення моніторингу стану розвитку сільського господарства та виконання завдань стратегії
Календарний план перегляду стратегії	План дій щодо реалізації завдань стратегії та внесення корективів

Джерело: розроблено авторкою.

Окреслено контури організаційно-економічної механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України, особливістю якого є: 1) аналіз умов формування та реалізації стратегії; 2) імплементація найкращих закордонних практик у сфері забезпечення сталого розвитку сільського господарства; 3) обґрунтування державної участі в забезпечення такого розвитку сільського господарства; 4) оцінювання і прогнозування результативності реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства (рис. 6).

Враховуючи стратегічну необхідність забезпечення сталого розвитку сільського господарства, його ролі у функціонуванні національної економіки, вважаємо, що об'єктивним та доцільним є врахування принципу комплементарності при створенні такої системи, що зумовлено насамперед взаємозв'язком та взаємодоповнюваністю інтересів держави, суб'єктів господарювання і громадськості в процесі реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

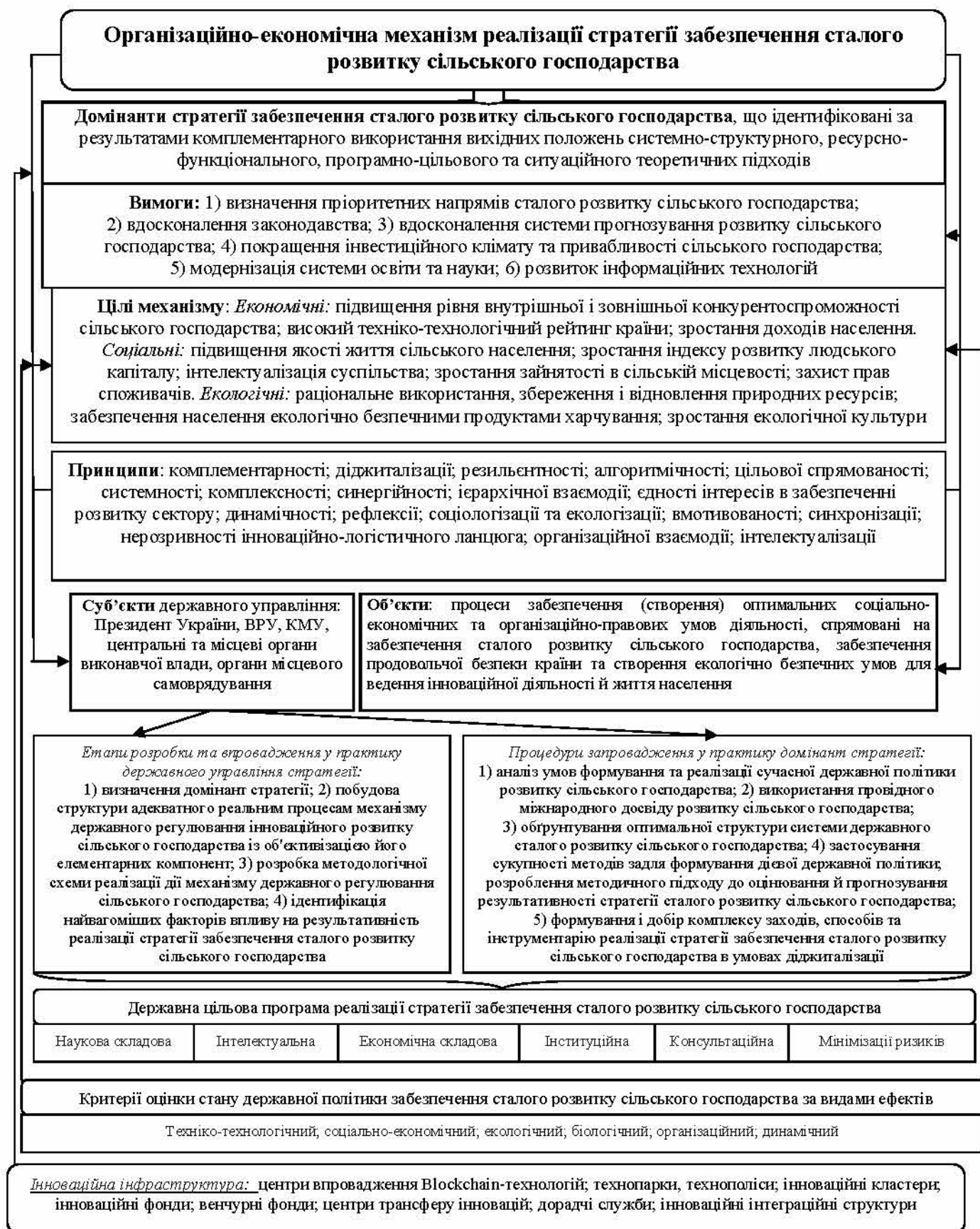

Рис. 6. Механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства комплементарного типу в умовах діджиталізації економіки України

Джерело: розроблено авторкою

Для підвищення результативності стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України в умовах діджиталізації в основі її заходів та результатів реалізації повинні бути покладені два ключові напрями: екологічна спрямованість (концепція «зеленої економіки» та органічного виробництва) і кластеризація. У використанні положень «зеленої економіки» в сільському господарстві, варто реалізувати концепцію дифузії інновацій, тобто впроваджувати вже відомі у світі інновації, що прискорить процес виходу галузі на модель сталого розвитку. Прийнятними є альтернативні сільському господарству види економічної діяльності, такі як: біологічна енергетика, зелений туризм, а також «зелені» аграрні види зайнятості – органічне виробництво тощо. Для цього достатньо ресурсів, потрібно лише передусім створити сприятливі інституційні умови й забезпечити стабільну державну підтримку.

В організаційному плані актуальним вважаємо використання досвіду передових країн, залучаючи насамперед інституційні інновації. До таких інновацій належать біокластери, які в Європі досить активно поширюються. Ключовими характеристиками біокластера, який пропонуємо розглядати, як адаптаційний механізм концепції «зеленої економіки», є орієнтація на мінімізацію виробничих витрат та максимізацію додаткової вартості (поряд із полями, на яких вирощується сільськогосподарська сировина, створюють систему переробки, будуючи необхідні заводи). У даному випадку саме кластерна модель дозволить вирішити нагальну проблему сировинності та сприяти реалізації на вітчизняному та міжнародному ринках продукції з високою доданою вартістю.

Досягнення цільових орієнтирів стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України характеризується: 1) створенням умов для поглиблення спеціалізації і раціонального розміщення сільськогосподарського виробництва відповідно до природно-кліматичних умов; 2) формуванням інноваційної екологічно орієнтованої інфраструктури та формуванням системи вільного доступу суб'єктів сільського господарства до розгорнутої мережі складування, зберігання і збуту продукції; 3) підтримкою розвитку інформаційних Blockchain-технологій у сільському господарстві; 4) розвитком партнерських відносин між державою, сільськогосподарськими товаровиробниками, науковим сектором, громадськістю та інформаційним сектором у напрямку техніко-технологічного забезпечення, селекційної справи, насінництва, генетико-плеїної діяльності тощо; 5) формуванням передумов для кооперування дрібних сільгоспвиробників та поглиблення співпраці щодо переробки й реалізації продукції на експорт; 6) розширенням меж виробництва екологічної продукції, підвищення рівня відповідальності за дотримання якості й безпечності сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично узагальнено та наведено нове вирішення важливої наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних і науково-практичних засад сталого розвитку сільського господарства та розроблення стратегії її забезпечення в умовах діджиталізації економіки України. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного й науково-прикладного характеру.

1. У роботі на основі узагальнення наявних наукових поглядів виявлено, що в сучасній науці не склалося комплексного підходу до визначення сталості розвитку сільського господарства. Визначено, що найвищою формою сталості сільського господарства є така, за якої система спроможна стало розвиватись, регулюватись, самовдосконалюватись, використовуючи внутрішні й зовнішні ресурси. Сталий розвиток сільського господарства є завданням не лише продовольчої, а й національної безпеки, насамперед у частині підвищення рівня зайнятості сільського населення. У результаті дослідження уточнено зміст поняття «сталий розвиток сільського господарства» як комплексного процесу гармонійного, збалансованого та узгодженого суспільного відтворення економічної, соціальної та екологічної складових, орієнтованих на ефективне використання наявного ресурсного потенціалу, досягнення відповідної якості життя людей, зміну споживчого менталітету в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

2. Доведено, що для забезпечення сталого розвитку сільського господарства необхідним є використання взаємоузгоджених методів та інструментів державного регулювання, які корелюють із завданнями відповідної стратегії. Концептуально-методологічним інструментарієм участі держави у розвитку сільського господарства є інституційне, нормативне, бюджетне, податкове, митне та інформаційне забезпечення. Форми та методи участі держави в забезпеченні сталого розвитку сільського господарства залежать від сучасного стану та запланованих завдань галузі й передбачають: використання дієвого механізму державної підтримки сільського господарства; контроль за показниками результативності стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; проведення моніторингу та розробка програм для своєчасної адаптації до вимог діджиталізації економіки; розробка й реалізація стратегічних напрямів забезпечення сталого розвитку сільського господарства з урахуванням соціальних, екологічних та економічних складових.

3. На основі узагальнення світової практики розвитку сільського господарства розвинутих країн Америки, Європи, Азії систематизовано науково-практичні підходи до імплементації позитивного досвіду в стратегію забезпечення сталого розвитку сільського господарства України. Ідентифіковані ключові детермінанти забезпечення сталого розвитку сільського господарства зарубіжних країн: комплексний підхід до формування державної аграрної політики; державна підтримка сільського господарства; розвиток інформаційних технологій у сільському господарстві; централізація державного регулювання сільського господарства; ефективна нормативно-правова база та

регулярне прийняття законів з урахуванням змін на внутрішньому й зовнішніх ринках тощо. Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень визначені напрями формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні.

4. Представлено теоретико-методологічну архітектуру комплексного механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства, яка складається з сукупності загальних та спеціальних принципів (комплементарності; алгоритмічності; резильєнтності; діджиталізації; екологічності), структурно-функціональних елементів (нормативно-правовий, організаційно-інституційний, фінансово-економічний, екологічний, соціальний й інформаційний), методів та інструментів, які формують сприятливі умови для сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації. Такий механізм розширює межі сталого розвитку, адже враховує не лише соціо-еколого-економічні, а й політичні та інформаційні характеристики сучасності, забезпечуючи цим самим міжгалузевий розвиток сільського господарства та позитивні зміни на рівні держави і суб'єктів господарювання.

5. Обґрунтовано науково-методологічний підхід до формування моделі стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України. У процесі вибору моделі стратегії сталого розвитку сільського господарства виникає потреба у розробці вимог і критеріїв оцінки сучасних глобальних інформаційних систем. В умовах діджиталізації значно посилюється тиск на всіх учасників глобального процесу, тому більш динамічними та гнучкими є саме конкурентні переваги сільського господарства (природні, сировинні та трудові ресурси), які повинні володіти системно-комплексними особливостями з активною цільовою спрямованістю до забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Запропонована модель погоджується через обсяг виробництва з промисловістю та передбачає адаптацію сільськогосподарського виробництва до змін соціо-еколого-екологічних умов життя і технологій діджиталізації на засадах сталості.

6. Визначено, що для формування дієвої стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні необхідно мати чітке уявлення про структуру соціо-еколого-економічного потенціалу сільського господарства, взаємозв'язки між його компонентами, про динамічну систему й фактори, які дають змогу найбільш повно та ефективно реалізувати на практиці його можливості. Запропоновано групи релевантних факторів, які впливають на розвиток сільського господарства в умовах цифровізації національної економіки: за рівнем управління, видом інфраструктурного забезпечення, інструментами регулювання, за способом впливу, за результативністю. Ідентифіковано, що на сучасному етапі соціо-еколого-економічних та цифрових трансформацій в Україні саме результати наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності є вирішальними факторами, які визначають перехід до сталого типу розвитку сільського господарства, забезпечують результативність відповідної стратегії.

7. За результатами дослідження стану функціонування сільського господарства в Україні визначені позитивні закономірності (підвищення обсягу експорту сільськогосподарської продукції, зростання абсолютної вартості виробленої сільськогосподарської продукції, підвищення обсягу капітальних інвестицій у сільському господарстві) та ідентифіковано низку проблем, зумовлених специфічними умовами нестабільного внутрішнього та зовнішнього середовища, які необхідно враховувати при формуванні стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства: низька рентабельність сільськогосподарської продукції, обмеженість матеріальних та фінансових ресурсів; нерозвинена система логістики в сільському господарстві; відставання якості вітчизняної сільськогосподарської продукції від європейських стандартів та ін.

8. У результаті проведеного дослідження виявлено, що діджиталізація сільського господарства переважно проявляється в роботі з персоналом, бухгалтерських процесах, постановці завдань, логістиці та автоматизації поставок. Застосування геоінформаційних технологій у сільському господарстві сьогодні можливе як на регіональному, так і на державному рівнях для вертикальної (між різними рівнями управління) та горизонтальної (між господарствами або організаціями одного рівня) координації дій. В Україні за допомогою діджиталізації землекористування здійснюється інвентаризація сільськогосподарських угідь. Вона є одним зі складових елементів обліку майна сільськогосподарського підприємства, за допомогою якого проводиться контроль і перевірка наявності та стану земельних ділянок для забезпечення достовірності даних обліку та фінансової звітності.

9. Обґрунтована доцільність та формалізована змістовність інструментарію оцінки рівня ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні на засадах когнітивного моделювання. Визначена мета та перспективність когнітивного моделювання сталого розвитку сільського господарства, що сприяє вирішенню актуальних завдань стратегії його забезпечення і етапи впровадження: оцінка ситуації в сільському господарстві з урахуванням факторів негативного впливу та факторів, які сприяють розвитку. Виявлення проблемних аспектів; побудова когнітивної карти; побудова когнітивної моделі сталого розвитку сільського господарства з врахуванням можливих та потенційних загроз та напрямів державного регулювання галузі; сценарне моделювання розвитку ситуації з досягнення сталого розвитку сільського господарства. Визначення меж можливих змін факторів і побудова сценаріїв розвитку; вибір заходів і напрямів реалізації обраного сценарію сталого розвитку галузі, шляхом нівелювання негативного впливу потенційних та наявних загроз та імплементації відповідних інструментів стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Встановлено, що найбільший вплив на сталий розвиток сільського господарства мають такі фактори: зовнішньоекономічна діяльність, рівень безробіття населення, інвестиції, демографічна політика, бюджетна політика, правопорушення, рівень доходів населення, регіональний розвиток, масштаби економіки.

10. Узагальнено пріоритетні напрями державної політики забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації, які сприятимуть формуванню його конкурентоспроможних переваг, розвитку сільських територій, забезпеченню продовольчої та екологічної безпеки в умовах діджиталізації, зокрема щодо: удосконалення нормативно-правової бази; активізації фінансового забезпечення; інноваційно-інвестиційного розвитку; оптимізації експорту; зростання обсягів виробництва; підвищення якості й безпечності сільськогосподарських продуктів; зростання енергоефективності; раціональне використання земель; розвиток органічного виробництва; удосконалення організаційної структури (ДПП, інноваційні кластери). Досягнення мети концепції пов'язано насамперед із використанням сукупності інструментів: інформаційно-комунікаційні (Blockchain-технології), бюджетні, цінові, податкові, монетарні інструменти стимулювання та мотивації; регулювання зовнішньоекономічної діяльності; удосконалення системи управління.

11. Систематизовано особливості використання Blockchain-технології в стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства: 1) трансформативність – технологія відповідає параметрам індустріальної, інноваційної комп'ютерної революції, насамперед, йдеться про стрімкий розвиток Інтернету. Саме Blockchain-технологія є інформаційною технологією, яка змінить наш світ; 2) фундаментальність – зміна відносин держави з бізнесом, бізнесу з бізнесом, бізнесу із суспільством тощо; 3) довіра – відкриття аграрного ринку України для мільярдних інвестицій, які будуть прозорими та зрозумілими. Визначені перспективні сфери впровадження Blockchain-технології в сільському господарстві України: реєстри; traceability; форвардні та ф'ючерсні контракти; смартконтракти; токенизація активів сільського господарства. Визначена важлива роль держави в забезпеченні розвитку Blockchain-технології в сільському господарстві та перспективні напрями державної політики в цьому напрямі (адаптація до світових вимог документообігу; налагодження механізму використання електронного документообігу як у процесі виробництва, торгівлі, так і у відносинах із контролюючими органами; нормативно-правове врегулювання питань використання криптовалюти).

12. Обґрунтована доцільність та формалізована змістовність стратегічних орієнтирів забезпечення сталого розвитку сільського господарства України на засадах концепції «зеленої економіки» та кластеризації. Ідентифіковані можливості для сільського господарства використання концепції «зеленої економіки» у стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства (забезпечення стабільного відновлюваного розвитку національної економіки, соціуму, природного потенціалу; економічне зростання та комерціалізація інновацій; покращання екологічної складової та забезпечення бережливого ставлення людей до навколишнього середовища; можливість впровадження ресурсно-ефективних технологій аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції; забезпечення формування інфраструктури

використання відновлюваних джерел енергії). Визначено, що одним із адаптаційних механізмів щодо реалізації інновацій «зеленої економіки» є біокластери, функціонування яких орієнтовано на мінімізацію виробничих витрат та максимізацію додаткової вартості.

13. Обґрунтовано та формалізовано структуру стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, яка спрямована на реалізацію загальної стратегії соціо-еколого-економічного поступу країни, що дозволить у межах чинного законодавства використовувати встановлені порядки державної реєстрації документів стратегічного розвитку, громадського обговорення, інформаційного забезпечення, моніторингу, контролю реалізації та відповідальності за результати. Запропоновано структурну схему організаційно-економічної системи реалізації представленої стратегії. Доведена необхідність використання в стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України інструментарію інформаційно-аналітичного моніторингу, який ґрунтується на форсайт-методології та дає підстави для забезпечення довгострокового прогнозування стану функціонування сільського господарства та його розвитку. Використання такого підходу дозволяє визначити сучасний стан, пріоритети та завдання стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в контексті забезпечення її належним інформаційно-аналітичним супроводженням.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Пінчук А. О. Державне регулювання сталого розвитку сільського господарства в умовах трансформації національної економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 432 с. (16,4 друк. арк.).
2. Пінчук А.О. Аграрний маркетинг: генезис та сучасні тенденції. Системний маркетинг: сучасні аспекти: колективна монографія / під заг. ред. В. В. Жидок. Чернігів : ЧНТУ, 2016. С.7-28. (1,2 друк. арк.).
3. Marhasova V., Masliuk I., **Pinchuk A.** Agricultural production and its role in the development of the national and information economy. *Economic security at risks: findings from the digitalization of National economy*: Collective monograph. Vol. 5. Bydgoszcz, Poland: University of economy in Bydgoszcz, Publishing House, 2019. P. 63-97. (1,1 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано перспективи розвитку національного виробника аграрної продукції (0,4 друк. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

4. Tkalenko N., Marhasova V., **Pinchuk A.** Implementation of Circular Economy Elements in the Mining Regions. *IVth International Innovative Mining Symposium E3S Web Conf.* 2019. Vol. 105. С.98-106. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано стратегічні напрями розвитку економіки регіонів в умовах децентралізації влади (0,3 друк. арк.).*

5. Пінчук А.О. Державна політика сталого інноваційного розвитку сільського господарства в Україні: організаційно-правові засади. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №4. Том2. С.185-189. [фахове видання] (0,4 друк. арк.).

6. Пінчук А.О. Методологічні засади інституціонального регулювання сталого розвитку сільського господарства в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. С.308-312. [фахове видання] (0,5 друк. арк.).

7. Пінчук А.О. Особливості фінансової підтримки суб'єктів сільського господарства України. *Фінансові дослідження*. 2019. № 2. URL: <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=contextview&l=ua&id=21> [фахове видання] (0,5 друк. арк.).

8. Пінчук А.О. Особливості державного регулювання розвитку інноваційного потенціалу аграрного сектору в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 9. С. 94-99. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

9. Пінчук А.О. Стратегічні орієнтири держави щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах цифровізації економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №29. С.133-139. [фахове видання] (0,5 друк. арк.).

10. Пінчук А.О. Концепція забезпечення сталого розвитку сільського господарства України в умовах діджиталізації. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 30. Т. 2. С. 112-122. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

11. Пінчук А.О. Методологічний конструкт моделі регулювання сталого розвитку сільського господарства у контексті діджиталізації. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 26. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/26-2018>. [фахове видання] (0,5 друк. арк.).

12. Пінчук А.О. Аналіз факторів впливу на сталий розвиток сільського господарства України у контексті діджиталізації суспільства. *Інфраструктура ринку*. 2018. №19. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/19-2018>. [фахове видання] (0,5 друк. арк.).

13. Пінчук А.О. Сталий розвиток сільського господарства на засадах використання технології Blockchain. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. №31. С.126-134. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

14. Rekova, N. Yu., Dolozina I. L., **Pinchuk A. O.** Budgetary revenue breakdown at regional level of public administration in the federal countries. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С.167-175. [фахове видання] (0,65 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано досвід зарубіжних країн щодо державного регулювання економіки на рівні регіонів* (0,4 друк. арк.).

15. Пінчук А.О. Фактори формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 8. С. 113-117. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

16. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Шликова В. О., Крамарев Г. В. **Пінчук А. О.** Оцінка торгівлі доданою вартістю у світовій економіці. *Проблеми економіки*. 2018. № 4 (38). С.143-152. [фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок: представлені особливості організації торгівельних відносин у світовій економіці* (0,2 друк. арк.).

17. Пінчук А.О. Державна політика організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 4. С. 97-101. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

18. Пінчук А.О. Механізм реалізації державної політики комерціалізації інновацій у аграрному секторі України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 6. С. 117–121. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

19. **Пінчук А. О.**, Тунік М. В. Механізм впровадження системи контролінгу в діяльність аграрних підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2 (6). С. 327-339. [фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок: визначені пріоритети державної політики щодо діяльності аграрних підприємств в Україні* (0,4 друк. арк.).

20. **Пінчук А.О.**, Дубина М.В. Активізація використання інструментів фінансування аграрного ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1(5). С. 204-215. [фахове видання] (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: представлені інструменти фінансового забезпечення аграрного ринку України* (0,4 друк. арк.).

21. Pinchyk A. O. Genesis of transformations in economics. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (12). Ч. 1. С. 115-124. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,7 друк. арк.).

22. **Пінчук А. О.**, Губарева І. О. Моделювання в системі стратегічного планування економічної безпеки України. *Моделювання регіональної економіки*. 2015. № 1 (25). С.53-64. [фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовані напрями забезпечення економічної безпеки України* (0,4 друк. арк.).

23. **Пінчук А. О.**, Губарева І. О. Оцінювання рівня сформованості економічної безпеки та країн ЄС. *Бізнес-Інформ*. 2015. № 10 (453). С.293-297. [Міжнародна наукометрична база: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок: проведено оцінку стану рівня економічної безпеки України* (0,35 друк. арк.).

24. Пінчук А.О. Наукові підходи до фінансового забезпечення аграрного сектору. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. № 4 (76). 2014. С. 47-51. [фахове видання] (0,6 друк. арк.).

Наукові праці апробаційного характеру:

25. Пінчук А.О. Особливості забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні. *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти*: тези доп. IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 17-18 жовтня 2019 р.). Херсон, 2019. С. 93-96. (0,3 друк. арк.).

26. Пінчук А.О. Перспективи адаптації досвіду країн ЄС у сфері розвитку аграрного сектору. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України*: тези доп. XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 28-30 листопада 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 36-39. (0,2 друк. арк.).

27. Пінчук А.О. Діджиталізація економіки: проблеми та перспективи. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: зб. матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 12-14 вересня 2018 року / під заг. ред. В.Г.Спрінсяна. Полтава: ПП «Астроя», 2018. С. 284-288. (0,3 друк. арк.).

28. Пінчук А. О. Управління знаннями як фактор розвитку підприємства. *Маркетинг майбутнього: виклики та реалії*: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Київ, 25 жовтня 2017 р.) / Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва ДУТ. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2017. С. 317-319 (0,3 друк. арк.).

29. Пінчук А.О. Підвищення якості національної системи вищої освіти на засадах компетентнісного підходу. *Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law : collection of international scientific paper*: in 2 parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges. Cernigiv: CNUT. 2017. С. 134-137. (0,3 друк. арк.).

30. Pinchuk A. State policy of organizational and economic support of innovative development of the agricultural sector. *Форсайт-менеджмент: кращі світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу*. (Грузія, м. Тбілісі, 24-30 жовтня 2017 року). С. 140-143. (0,2 друк. арк.).

31. Пінчук А.О. Передумови виникнення концепції холістичного маркетингу. «Державне управління і національна безпека». I Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 29 вересня 2016 р.). К., 2016. С. 85-86. (0,3 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Пінчук А. О. Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет «Чернігівська політехніка» МОН України, Чернігів. – 2020.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій щодо формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації національної економіки. У результаті дослідження уточнено зміст поняття «сталий розвиток сільського господарства». Представлено систему державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Ідентифіковані напрями імплементації світового досвіду у вітчизняну практику функціонування сільського господарства. Побудовано теоретико-методологічну

архітектуру комплексного механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Обґрунтовано науково-методологічний підхід до формування моделі стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України. Запропоновано інструментарій оцінки впливу факторів на результативність стратегії. Узагальнено пріоритетні напрями формування концепції державної політики забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації. Систематизовано особливості та перспективи використання Blockchain-технології у механізмі реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Обґрунтовано й формалізовано складові стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України та запропоновано структурну схему організаційно-економічного механізму його реалізації. Обґрунтовано доцільність та формалізована змістовність перспектив підвищення ефективності стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України на засадах концепції «зеленої економіки» та кластеризації.

Ключові слова: сталий розвиток, сільське господарство, державна політика, інноваційний розвиток, діджиталізація, стратегія забезпечення, механізми, модель.

АННОТАЦИЯ

Пинчук А. А. Стратегия обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства в условиях диджитализации экономики Украины. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет «Черниговская политехника» МОН Украины, Чернигов. – 2020.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методологических основ и разработке практических рекомендаций по формированию и реализации стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства в условиях диджитализации национальной экономики. В результате исследования уточнено содержание понятия «устойчивое развитие сельского хозяйства», как комплексного процесса гармоничного, сбалансированного и согласованного общественного воспроизводства экономической, социальной и экологической составляющих, ориентированных на эффективное использование существующего ресурсного потенциала, достижения соответствующего качества жизни людей, изменение потребительского менталитета в краткосрочной и долгосрочной перспективе. Определено, что система государственного регулирования обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства является комплексной упорядоченную совокупность концептуально-методологического обеспечения, направлений и процедур реализации системы, ориентированных на формирование стратегии с учетом социальных, экологических и экономических составляющих. Идентифицированы направления имплементации мирового опыта в отечественную практику функционирования сельского хозяйства.

Представлены теоретико-методологическую архитектуру комплексного механизма обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства. Обоснован научно-методологический подход к формированию модели стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства Украины. В процессе выбора модели стратегии устойчивого развития сельского хозяйства возникает необходимость в разработке механизмов регулирования в соответствии с требованиями и критериями оценки современных глобальных информационных систем. С целью формирования действенной стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства предложено группы факторов, влияющих на ее результативность: по уровню управления, видом инфраструктурного обеспечения, инструментами регулирования, по способу воздействия, по результативности. Обоснована целесообразность и формализованная содержательность инструментария оценки влияния факторов на результативность стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства в условиях диджитализации экономики Украины.

Обзор приоритетные направления формирования концепции государственной политики обеспечения устойчивого инновационного развития сельского хозяйства в условиях диджитализации, способствующие формированию его конкурентоспособных преимуществ, развития сельских территорий, обеспечению продовольственной и экологической безопасности в условиях диджитализации. Обоснована необходимость имплементации представленной в работе системы информационно-аналитического мониторинга, основанная на форсайт-методологии и дает основания для обеспечения прогнозируемости функционирования сельского хозяйства и его развития, ведь выступает одним из важных аспектов улучшения аграрной политики, в частности в части приобретения и распространения информации о процессах, происходящих в сфере инновационного развития отрасли. Систематизированы особенности и перспективы использования Blockchain-технологии в механизме реализации стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства.

Обосновано и формализована составляющие стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства в условиях диджитализации экономики Украины, которая направлена на реализацию общей стратегии социо-эколого-экономического развития страны и формализованная в виде документа, который позволит в рамках действующего законодательства использовать установленные порядки государственной регистрации документов стратегического развития, общественного обсуждения, информационного обеспечения, мониторинга, контроля реализации и ответственности за результаты. Предложена структурная схема организационно-экономического механизма реализации стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства в условиях диджитализации экономики Украины, который позволяет обеспечить принятие рациональных решений по повышению эффективности и защищенности отрасли. Обоснована целесообразность и формализованная содержательность перспектив повышения эффективности стратегии обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства Украины в рамках концепции «зеленой экономики» и кластеризации.

Ключевые слова: устойчивое развитие, сельское хозяйство, государственная политика, инновационное развитие, диджитализация, стратегия обеспечения, механизмы, модель.

ABSTRACT

Pinchuk A. O. Strategy for ensuring sustainable development of agriculture in the digitalization of Ukraine's economy. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctor of Economics degree by specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Chernihiv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv. – 2020.

The dissertation is devoted to substantiation of theoretical and methodological bases and development of practical recommendations on formation and realization of strategy of maintenance of sustainable development of agriculture in the conditions of digitalization of national economy. As a result of the study, the meaning of the concept of "sustainable development of agriculture" was clarified. The system of state regulation to ensure sustainable development of agriculture is presented. The directions of implementation of the world experience in the domestic practice of agriculture functioning are identified. The theoretical and methodological architecture of the complex mechanism of ensuring sustainable development of agriculture is constructed. The scientific and methodological approach to the formation of a model strategy for ensuring sustainable development of agriculture in Ukraine is substantiated. The tools for assessing the impact of factors on the effectiveness of the strategy are proposed. The priority directions of formation of the concept of the state policy of maintenance of sustainable innovative development of agriculture in the conditions of digitalization are generalized. Features and prospects of using Blockchain-technology in the mechanism of realization of strategy of maintenance of sustainable development of agriculture are systematized. The components of the strategy of ensuring sustainable development of agriculture in the conditions of digitalization of the economy of Ukraine are substantiated and formalized and the structural scheme of the organizational and economic mechanism of its realization is offered. The expediency and formalized content of prospects for improving the effectiveness of the strategy for sustainable development of agriculture in Ukraine on the basis of the concept of «green economy» and clustering are substantiated.

Keywords: sustainable development, agriculture, state policy, innovative development, digitalization, support strategy, mechanisms, model.